บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ในหลักฐานลายลักษณ์ที่เก่าที่สุดของไทยคือศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนราม คำแหงเป็นเครื่องยืนยันว่าภาษาบาลี-สันสกฤตได้เข้ามามีอิทธิพลต่อภาษาไทยนับตั้งแต่สมัยแรกสุดแห่งประวัติชาติไทย และคงอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อภาษาไทยเสมอมาจวบกระทั่งปัจจุบัน ในหนังสือแบบเรียน บ 011 คำบาลีในภาษาไทยของกรมวิชาการได้สำรวจพจานนุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2495 พบว่ามีคำบาลี-สันกฤตรวมกันเป็นคำตั้งในพจานานุกรมเล่มนี้ถึง 5798 คำหรือประมาณ 37 % ของคำตั้งทั้งหมด ในขณะที่ปรากฏคำยืมจากภาษาอื่นทั้งหมดที่ไม่ใช่ภาษาบาลี-สันกฤตรวมกันเพียง 623 คำ หรือประมาณ 4 % เท่านั้น (กรมวิชาการ 2527)

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2526) กล่าวว่าภาษาไทยนำคำบาลี-สันกฤตมาใช้ 3 ทาง ได้แก่ ใช้ในภาษาทั่วไป ใช้ในวรรณคดีและใช้ในการบัญญัติศัพท์ กรมวิชาการ (2527) ได้ให้รายละเอียดแนวทางการใช้ภาษาบาลี-สันสกฤต ในภาษาไทยเพิ่มไปจากที่สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ได้กล่าวไว้ ได้แก่ ใช้คำบาลี-สันสกฤตเป็นศัพท์ทางศาสนา ใช้เป็นชื่อเฉพาะ ใช้เป็นราชาศัพท์และใช้เป็นประโยชน์ในการแต่งบทร้อยกรองโดยเฉพาะในการแต่งคำประพันธ์ประเภทฉันท์

ความสำคัญของภาษาบาลี-สันสกฤตที่มีต่อภาษาไทยดังได้กล่าวแล้ว ทำให้มีงานศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของภาษาบาลี-สันสกฤตในภาษาไทยหลายชิ้นด้วยกันและสามารถจัดประเภทได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เป็นงานศึกษาของบรรจบ พันธุเมธา (2528) สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2526) สุภาพร มากแจ้ง (2527) ปรีชา ทิชินพงศ์ (2530) กลุ่มที่ 2 งานศึกษาของ Willian J. Gedney (1947) พันธุ์ แพทย์รัตน์ (2523) และ จิรายุ นพวงศ์ (2535)

งานศึกษาของบรรจบ พันธุเมธา (2528) สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2526) สุภาพร มากแจ้ง (2527) และปรีชา ทิชินพงศ์ (2530) เป็นงานศึกษาที่ครอบคลุมทั้งการศึกษาด้านระบบเสียง (phonology) ระบบคำ (morphology) และความหมาย (semantics) แต่มิได้จำกัดประเภทของข้อมูล

ที่ใช้ในการศึกษา กล่าวคือข้อมูลคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตที่นำมาศึกษานั้นมีทั้งคำศัพท์ที่ใช้ทั่วไปและคำ ศัพท์ที่ใช้เฉพาะในวรรณคดี ในขณะที่งานศึกษาของ Gedney พันธุ์ แพทย์รัตน์ และจิรายุ นพวงศ์ เป็นงานศึกษาที่จำกัดข้อมูลในการศึกษา

Gedney จำกัดศึกษาเฉพาะข้อมูลคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตที่ใช้ในภาษาพูดระหว่างปี 1944- 1945 นอกจากนี้งานศึกษาของ Gedney ยังมีลักษณะพิเศษกว่างานศึกษาของผู้อื่นอีก 2 ประการ ประการแรกเป็นงานศึกษาคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตในภาษาไทยเพียงงานเดียวที่ใช้ระเบียบวิธีการวิเคราะห์ทางภาษาศาสตร์เข้ามาใช้ โดยศึกษาทั้งทางด้านระบบเสียงและระบบคำ ในขณะเดียวกันก็ยังคงการศึกษาด้านนิรุกติศาสตร์ซึ่งเป็นการศึกษาคำยืมภาษาบาลี - สันสกฤตในภาษาไทยที่นิยมนับแต่อดีตจวบจนปัจจุบันไว้ ประการที่สองเป็นงานที่ศึกษาภาษาเฉพาะสมัย (synchronic stydy) ที่ได้ข้อมูลมาจากผู้บอกภาษาที่พูดภาษาถิ่นเป็นภาษาแม่แตกต่างกันไป 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาอุบลฯ ภาษาราชบุรี และภาษากรุงเทพฯ

งานของพันธุ์ แพทย์รัตน์เป็นงานจำกัดศึกษาเฉพาะข้อมูลคำยืมภาษาสันสกฤตที่ใช้ในภาษามลายูถิ่นปัตตานี ส่วนงานศึกษาของ ม.ล. จิรายุ นพวงศ์ เป็นงานศึกษาคำยืมภาษาบาลี - สันสกฤต ที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยเพื่อความเข้าใจวรรณคดีไทย อย่างถ่องแท้โดยมุ่งศึกษาเฉพาะคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตในมหาชาติคำหลวงแต่ ม.ล.จิรายุ นพงวศ์ มิได้ศึกษาคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤต ทั้งหมดที่ปรากฏอยู่ในมหาชาติคำหลวงแต่ศึกษาเฉพาะที่ปรากฏในมหาชาติคำหลวง 3 กัณฑ์แรก คือ ทศพร หิมพานต์และทานกัณฑ์ โดยให้เหตุผลว่า "เพราะมีถ้อยคำสำนวนที่น่าศึกษา น่าวิเคราะห์และน่าสันนิษฐานเป็นอันมาก คำที่น่าศึกษา วิเคราะห์สันนิษฐานเหล่านั้น บางคำก็พอจะวิเคราะห์ได้ตลอด บางคำก็ไม่ตลอด คือฟังได้ไม่สนิท บางคำก็ดูจะพ้นปัญญาไปเลย" (จิรายุ นพวงศ์, ม.ล. 2532) อย่างไรก็ดีงานศึกษาของ ม.ล.จิรายุ นพวงศ์ เป็นงานศึกษาเริ่มแรก จึงมิได้อยู่ในรูปของงานวิจัย และการศึกษาก็จำกัดอยู่เพียงการศึกษาด้านนิรุกติศาสตร์เท่านั้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรนำคยืมภาษาบาลี-สันสกฤตที่ปรากฏอยู่ในมหาชาติคำหลวงอย่างมีระบบตามทฤษฎีทางภาษาศาสตร์มาวิเคราะห์ทั้งทางด้านรูปลักษณ์ (form) ไวยากรณ์ และความหมาย

โดยเหตุที่ต้นฉบับบางส่วนของมหาชาติคำหลวงได้สูญไปแต่เมื่อครั้งเสียกรุงศรี อยุธยาครั้งที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจึงโปรดเกล้าฯให้ประชุมนักปราชญ์ราช

บัญฑิตแต่งซ่อมกัณฑ์ที่สูญไป คือ กัณฑ์หิมพานต์ ทานกัณฑ์ จุลพน มัทรี สักรบรรพและฉกษัตริย์ (กรมศิลปรากร 2529) ผู้วิจัยจึงได้เลือกมหาชาติคำหลวงเพียง 3 กัณฑ์ คือกัณฑ์ทศพร ชูชก และกุมารในจำนวนมหาชาติคำหลวง 7 กัณฑ์ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นของเก่าที่ตกทอดมาจากอยุธยาขึ้นมาวิจัย

การเลือกมหาชาติคำหลวงขึ้นมาวิจัยนี้เนื่องจากมหาชาติคำหลวงเป็นวรรณคดีเก่าแก่ของอยุธยา และเป็นวรรคดีพุทธศาสนา ผู้วิจัยสังเกตว่ามีการใช้คำยืมจากภาษาบาลี-สันสกฤตจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีคำบาลี-สันสกฤตจำนวนมากที่มีลักษณะเฉพาะและไม่ปรากฏที่อื่นใด

<u>วัตุประสงค์และขอบเขตการวิจัย</u>

ผู้วิจัยได้กำหนดวัตุประสงค์ในการวิจัยลักษณะคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตในมหาชาติคำหลวงกัณฑ์ทศพร ชูชก และกุมารไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะคำยืมภาษบาบาลี-สันสกฤตที่ใช้ในมหาชาติคำหลวงด้านรูปลักษณ์ ไวยากรณ์ และความหมาย

2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะคำบาลี-สันสกฤตที่ใช้ในภาษาเดิมกับที่ใช้ในมหาชาติคำหลวงและอธิบายการเปลี่ยนแปลงเมื่อรับเข้ามาใช้ในมหาชาติคำหลวง

<u>วิธีดำเนินการวิจัย</u>

1. รวบรวมคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตทั้งหมดที่ใช้มหาชาติคำหลวงกัณฑ์ทศพร ชูชก และกุมาร

2. นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ตามทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางภาษาตามระเบียบวิธีของภาษาศาสตร์

3. อภิปรายและสรุปผล

<u>สมมุติฐาน</u>

มหาชาติคำหลวงเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่แปลและเรียบเรียงจากภาษาบาลีในสมัยอยุธยาตอนต้น พิจารณาจากคำแปลภาษาไทยจะพบว่าผู้แต่งใช้คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตจำนวนมาก คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตเหล่านี้มีลักษณะแตกต่างจากที่ใช้ในภาษาเดิมมาก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จะเข้าใจลักษณะคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตในมหาชาติคำหลวงอย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษามหาชาติคำหลวงเพื่อความเข้าใจอย่างถ่องแท้

ต้นฉบับที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกเก็บข้อมูลจากต้นฉบับปฐมภูมิซึ่งเป็นสมบัติของหอสมุดแห่งชาติ ต้นฉบับปฐมภูมิมหาชาติคำหลวงของหอสมุดแห่งชาติเป็นต้นฉบับที่บันทึกในสมุดไทยดำ ตัวหนังสือสีขาว อักษรที่ใช้บันทึกได้แก่อักษรขอม และอักษรไทยอาลักษณ์ อักษรขอมใช้บันทึกภาษาบาลี ส่วนอักษรไทยอาลักษณ์ใช้บันทึกภาษาไทย ต้นฉบับสมุดไทยมหาชาติคำหลวงเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ที่หอสมุดแห่งชาติรวบรวมไว้ประกอบด้วย ต้นฉบับกัณฑ์ทศพร 11 สำนวน กัณฑ์ชูชก 8 สำนวน ส่วนกัณฑ์กุมาร เป็นกัณฑ์ที่ยาวมากจึงต้องบันทึกด้วยสมุดไทยถึง 3 เล่ม เล่มแรกและเล่มที่สองมีเล่มละ 6 สำนวน ส่วนเล่มที่สามมี 4 สำนวน

ต้นฉบับสมุดไทยมหาชาติคำหลวงที่กล่าวมาทั้งหมดหอสมุดแห่งชาติได้บันทึกทะเบียนและลงประวัติดังนี้

กัณฑ์ทศพร

สำนวนที่ 1 สมุดไทยฉบับเลขที่ 33 ได้มาจากกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
สำนวนที่ 2 สมุดไทยฉบับเลขที่ 34 ได้มาจากกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
สำนวนที่ 3 สมุดไทยฉบับเลขที่ 35 ซื้อเมื่อวันที่ 19 มีนาคม ร.ศ. 131 พ.ศ.2456

สำนวนที่ 4 สมุดไทยฉบับเลขที่ 36 เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ (เนื้อหาไม่สมบูรณ์)

สำนวนที่ 5 สมุดไทยฉบับเลขที่ 37 ได้มาจากวัดจำปา (ชำรุด)

สำนวนที่ 6 สมุดไทยฉบับเลขที่ 38 เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ (ชำรุดบางส่วน)

สำนวนที่ 7 สมุดไทยฉบับเลขที่ 39 ซื้อจากหม่อมหลวงแดง สุประดิษฐ์ เมื่อ พ.ศ. 2479

สำนวนที่ 8 สมุดไทยฉบับเลขที่ 40 ซื้อจากหม่อมหลวงแดง สุประดิษฐ์ เมื่อ พ.ศ. 2479

สำนวนที่ 9 สมุดไทยฉบับเลขที่ 41 ได้จากกรมเลขาธิการคณะนายกรัฐมนตรี

สำนวนที่ 10 สมุดไทยฉบับเลขที่ 42 เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ

สำนวนที่ 11 สมุดไทยฉบับเลขที่ 42/1 ดร. เตช บุนนาคหัวหน้ากองเอเชียตะวันออก กรมการเมืองการต่างประเทศมอบให้เมื่อ 4 เมษายน 17

<u>กัณฑ์ชูชก</u>

สำนวนที่ 1 สมุดไทยฉบับเลขที่ 56 หลวงพัฒนพงษ์ ภัคดี(ทิม) ถวายวันที่ 24 กรกฎาคม ร.ศ. 127 พ.ศ. 2451

สำนวนที่ 2 สมุดไทยฉบับเลขที่ 57 ซื้อจากหม่อมหลวงแดง สุประดิษฐ์ เมื่อ พ.ศ. 2479

สำนวนที่ 3 สมุดไทยฉบับเลขที่ 58 ซื้อจากหม่อมหลวงแดง สุประดิษฐ์ เมื่อ พ.ศ. 2479

สำนวนที่ 4 สมุดไทยฉบับเลขที่ 59 เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ (ชำรุด)

สำนวนที่ 5 สมุดไทยฉบับเลขที่ 60 พระครูธรรมาวิธาจารย์ (สอน) วัดมหาธาตุ ถวายหอสมุดฯ พ.ศ. 2467

สำนวนที่ 6 สมุดไทยฉบับเลขที่ 61 ได้จากกรมเลขาธิการคณะนายกรัฐมนตรี

สำนวนที่ 7 สมุดไทยฉบับเลขที่ 62 ได้จากกรมเลขาธิการคณะนายกรัฐมนตรี

สำนวนที่ 8 สมุดไทยฉบับเลขที่ 63 ได้จากกรมเลขาธิการคณะนายกรัฐมนตรี

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กัณฑ์กุมารเล่มที่ 1

สำนวนที่ 1 สมุดไทยฉบับเลขที่ 81 เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ

สำนวนที่ 2 สมุดไทยฉบับเลขที่ 84 ซื้อเมื่อวันที่ 19 มีนาคม ร.ศ. 131 พ.ศ. 2456

สำนวนที่ 3 สมุดไทยฉบับเลขที่ 87 ซื้อจากหม่อมแดง สุประดิษฐ์ เมื่อ พ.ศ. 2479

สำนวนที่ 4 สมุดไทยฉบับเลขที่ 90 สมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ(ชำรุด)

สำนวนที่ 5 สมุดไทยฉบับเลขที่ 91 ได้มาจากกรมเลขาธิการคณะนายกรัฐมนตรี

สำนวนที่ 6 สมุดไทยฉบับเลขที่ 92 ขุนพิบูลย์สมบัติ (โป๊ะ สุคนธมัต) ถวายเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2470

กัณฑ์กุมารเล่มที่ 2

สำนวนที่ 1 สมุดไทยฉบับเลขที่ 82 เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ

สำนวนที่ 2 สมุดไทยฉบับเลขที่ 85 ซื้อเมื่อวันที่ 19 มีนาคม ร.ศ. 131 พ.ศ. 2456

สำนวนที่ 3 สมุดไทยฉบับเลขที่ 88 ซื้อจากหม่อมแดง สุประดิษฐ์ เมื่อ พ.ศ. 2479

สำนวนที่ 4 สมุดไทยฉบับเลขที่ 93 เสด็จสภานายกทรงประทาน

สำนวนที่ 5 สมุดไทยฉบับเลขที่ 94 เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ

สำนวนที่ 6 สมุดไทยฉบับเลขที่ 95 เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ

กัณฑ์กุมารเล่มที่ 3

สำนวนที่ 1 สมุดไทยฉบับเลขที่ 83 เสด็จสภานายกทรงประทาน ณ วันที่ 2 ฯ^{4} 7 ค่ำ ปีขวด สัมฤทธิศก 41 จ.ศ. 1250

สำนวนที่ 2 สมุดไทยฉบับเลขที่ 86 ซื้อเมื่อวันที่ 19 มีนาคม ร.ศ. 131 พ.ศ. 2456

สำนวนที่ 3 สมุดไทยฉบับเลขที่ 89 ซื้อจากหม่อมแดง สุประดิษฐ์ เมื่อ พ.ศ. 2479

สำนวนที่ 4 สมุดไทยฉบับเลขที่ 96 ได้มาจากกรมเลขาธิการคณะนายกรัฐมนตรี

ต้นฉบับสมุดไทยมหาชาติคำหลวงที่ผู้วิจัยเลือกใช้เก็บข้อมูลคือต้นฉบับที่เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ (สมุดไทยฉบับเลขที่ 42, 81 และ82) ต้นฉบับที่หอสมุดแห่งชาติซื้อมาจากหม่อมหลวงแดงสุประดิษฐ์ (สมุดไทยฉบับเลขที่ 39, 58, 87, 88 และ89) และต้นฉบับที่หอสมุดแห่งชาติได้จากกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (สมุดไทยฉบับเลขที่ 33, 62, 91 และ96) เนื่องจากต้นฉบับทั้ง 3 เป็นต้นฉบับร่วมที่พบในมหาชาติคำหลวงทั้ง 3 กัณฑ์ เว้นแต่ต้นฉบับกัณฑ์กุมารเล่มที่ 2 ขาดต้นฉบับที่ได้จากกรมเลขาธิการคณะนายกรัฐมนตรี และต้นฉบับกัณฑ์กุมารเล่มที่ 3 ขาดต้นฉบับที่เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่ง และต้นฉบับกัณฑ์ชูชกไม่ได้นำต้นฉบับที่เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติมาศึกษาเพราะชำรุดมากและเนื้อหาบางส่วนขาดหายไป